

Asia: VN/630/2022

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi ilmastolain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Kunnan ilmastosuunnitelman laatimisen aikaväli (14 a § 1 mom)

Suomen luonnonsuojeluliitto pitää ehdotusta laatia kunnan ilmastosuunnitelma kerran valtuustokaudessa hyvänä. Ilmastosuunnitelma olisi hyvä toteuttaa heti valtuustokauden alussa, jotta kuntalaisilla on mahdollisuus seurata sen edistymistä valtuustokauden aikana. Kuntalaisille on varattava mahdollisuus osallistua ilmastosuunnitelman valmisteluun ja esittää mielipiteensä suunnitelmaluonnoksesta hyvissä ajoin ennen suunnitelman hyväksymistä.

Kunnan ilmastosuunnitelman sisältö (14 a § 1–2 mom)

Suomen ympäristökeskuksen Kunnan ilmastosuunnitelmaselvityksessä (2022) esitettiin kolme vaihtoehtoa ilmastosuunnitelman sisältövaatimukseksi. Suomen luonnonsuojeluliiton mielestä hallituksen esitys on riittämätön ja kuntien ilmastosuunnitelmat tulisi laatia kolmannen, eli laajimman vaihtoehdon mukaisesti. Päästövähennyksillä on kiire ja tämä vuosikymmen ratkaisee, pystymmekö hillitsemään ilmaston kuumenemisen Pariisin sopimuksen mukaisesti 1,5 asteeseen. Ilmastotyössä ei ole enää varaa tehdä mitään puolittain, joten kunnilta pitää voida edellyttää, että ne hyödyntävät kaikkia niiden käytössään olevia keinoja päästövähennysten aikaansaamiseksi ja hiilinielujen vahvistamiseksi.

Suomen luonnonsuojeluliiton mielestä kunnat tulee ilmastolaisissa velvoittaa laatimaan ilmastosuunnitelma, joka kattaa kuntaorganisaation oman toiminnan ilmastomuutoksen hillintätoimet ja kunnan roolin asukkaiden ja muiden toimijoiden ohjaamisessa päästöjen vähentämiseksi. Ilmastosuunnitelma sisältäisi hillintätoimien toimenpideohjelman laatimisen sekä toteutuksen ja edistymisen seurannan. Kuntien tulee lisäksi sisällyttää suunnitelmaan tavoitteet ja toimet luonnon hiilinielujen vahvistamiseksi ja sopeutumistoimenpiteet.

Velvollisuus olisi välttämätön myös kuntalain 1 §:n 2 momentin tarkoituksen toteutumiseksi, joka edellyttää, että kunta edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa sekä järjestää asukkailleen palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestäväällä tavalla. Edellinen tarkoittaa, että kunnan tulisi laatia ilmastosuunnitelmat, jotka sisältävät toimet ilmastomuutoksen hillitsemiseksi ja siihen sopeutumiseksi niin, ettei asukkaiden hyvinvointi vaarannu.

Suunnitelman tulisi sisältää vähintään:

- kunnan koko alueen suorien ja epäsuorien kasvihuonekaasupäästöjen nykytila ja kehitysennuste. Tarkastelussa tulee olla päästökauppa-, taakanjako- ja maankäyttösektorin päästöt ja hiilinielut.
- kuntakonsernin päästöt
- energia kulutus ja tuotantotavat
- tavoitteet päästöjen vähentämiseksi ja hiilinielujen kasvattamiselle sekä energiatehokkuuden ja säästön lisäämiselle vuosiksi 2030, 2035, 2040 ja 2050 sekä toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi. Pääpainon tulee olla lyhyenaikavälin toimenpiteissä, jotta päästövähennyksiä saadaan kuluvan vuosikymmenen aikana, joka on IPCC:n määrittämä aikaikkuna kiireellisille päästövähennyksille. Ilmastotavoitteiden tulee olla vähintään Pariisin ilmastosopimuksen, EU:n velvoitteiden ja kansallisen hiilineutraaliustavoitteen mukaiset.
- Toimenpiteet päästöjen vähentämiseksi. Niitä tulee esittää julkisiin hankintoihin, kaavoitukseen, liikennesuunnitteluun (sisältäen joukkoliikenteen ja kevyen liikenteen edistämisen), hiilinielujen ja varastojen suojeluun ja vahvistamiseen, energialaitosten omistajaohjaukseen, julkisten rakennusten energiatehokkuuteen ja lämmitystapavalintoihin ja ilmastobudjettiin, joka toteuttaa Do no harm -periaatetta kaikkiin kunnan rahoituskohteisiin.
- sopeutumistoimet
- yhteistyötä alueen yritysten ja kuntalaisten kanssa.
- toimialakohtaiset vastuutahot päästövähennystoimille ja niiden seurannalle sekä toteuttamisaikataulu.

Kunnan ilmastosuunnitelman seuranta (14 a § 3 mom)

Kunnan ilmastosuunnitelman toteutumisesta tulee raportoida vuosittain. Vuosittainen seuranta on tärkeää, jotta pystytään arvioimaan, onnistuuko ilmastotavoitteiden saavuttaminen ja jotta kuntapäätäjät voivat tarvittaessa päättää lisätoimista.

Kunnan ilmastosuunnitelman huomioiminen kuntastrategiassa ja toimintakertomuksessa (14 a § 3 mom)

Ehdotus huomioida ilmastosuunnitelma kuntastrategiassa on kannatettava. Se toivottavasti edistää ilmastotyön keskeisyyttä kuntien suunnitelmissa ja päätöksenteossa.

Kirjanpitolautakunnan yleisohje (Yleisohje kunnan ja kuntayhtymän tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen laatimisesta 13.10.2020) määrittelee sen, millä laajuudella ilmastosuunnitelmia toimintakertomuksessa käsitellään. Ohje selvittää, että "Tilinpäätöksessä muualla esitettävien ympäristötietojen lisäksi toimintakertomukseen on syytä sisällyttää kuvaus niistä ympäristökysymyksistä, jotka vaikuttavat olennaisesti kunnan taloudelliseen tulokseen tai asemaan tai toiminnan kehitykseen. Tällaisia ympäristökysymyksiä voi olla esimerkiksi merkittävät päästökaupat, jäteveden puhdistamoon kohdistuvat kalliit muutostyöt tai huomattavat ympäristövahingot."

Ohje on kirjoitettu tilintarkastusnäkökulmasta. Ilmastotyötä olisi kuitenkin selkeintä raportoida sen omista lähtökohdista. Joko tilintarkastuslautakunnan ohjeistusta tulisi muuttaa ilmastolakia huomioivaksi tai vaihtoehtoisesti esimerkiksi Syken tulisi tehdä malliohje raportointiin, jotta ilmastolain tavoitteet toteutuisivat kunnan ilmastotyössä.

Ilmastosuunnitelman edistymisen raportointi osana kunnan vuosittaista toimintakertomusta on ehdoton minimi. Laajempi, vuosittainen ilmastotyön raportointi ja analysointi toimenpiteiden riittävydestä suhteessa tavoitteisiin lisää tietoisuutta ilmastotyöstä, ja sen haasteista ja mahdollisuuksista kunnissa. Erillinen ilmastoraportointi lisää myös kuntien ilmastotyön läpinäkyvyyttä.

Mahdollisuus laatia ilmastosuunnitelma yhdessä alueen muiden kuntien kanssa (14 a § 4 mom)

Mahdollisuus laatia ilmastosuunnitelma yhdessä alueen muiden kuntien kanssa on pienten kuntien näkökulmasta hyvä. Kuten ehdotukseen on sisällytetty, on hyvin tärkeää, että yhteisen suunnitelman jokaisella kunnalla on omat päästövähennystavoitteet ja toimenpiteet tavoitteen saavuttamiseksi. Näin jokainen kunta tekee omaa ilmastotyötään yhteisen ilmastosuunnitelman alla.

Muutoksenhaku valtioneuvoston päätöksiin ilmastolain soveltamisalalla (21 b § 1–4 mom)

Ehdotus muutoksenhausta on hyvä, valitusoikeus on määritelty selkeästi.

Muutoksenhaku kuntien ilmastosuunnitelmiin (21 b § 5 mom)

Ehdotus on hyvä.

Esityksen vaikutukset (HE-luonnoksen perusteluiden luku 4.2)

Kuntien velvollisuus laatia ilmastosuunnitelma tarkoittaa, että viimeistään nyt myös niissäkin kunnissa, joissa ei vielä ole ollut ilmastosuunnitelmaa, on pysähdyttävä pohtimaan ilmastokriisiä, sen hillintää ja siihen sopeutumista. Parhaimmassa tapauksessa se edistää suomalaisten hyvinvointia, terveyttä ja tasa-arvoa ilmastoriskien edessä, jos kaikilla kunnilla on sekä suunnitelmat että kyky sopeutua ilmastokriisiin.

Muut huomiot

Kunnilla pitää olla tarvittavat resurssit uskottavan ilmastosuunnitelman ja -toimenpidekokonaisuuden laadintaan. Valtion budjettiin on varattava riittävät määrärahat, jotta kunnat voivat laatia ilmastosuunnitelman neljän vuoden välein. Ajantasainen tutkimustieto ja hyvät työkalut ilmastosuunnitelman laadintaan ja seurantaan ovat välttämättömiä, joten Suomen ympäristökeskuksen riittävästä resursseista on myös huolehdittava.

On tärkeää, että kunnat saavat ilmastotyösuunnitelmien laatimiseen ja toimeenpanoon tukea. Kuntien ilmastosuunnitelmavelvoitteen myötä kuntien oma ilmastotyön osaaminen toivottavasti myös kasvaa. Kun ilmasto-osaamista kertyy kuntaorganisaatioon, ilmastoasioiden huomioiminen osana kunnan suunnitelmia ja päivittäistä työtä muuttuu helpommaksi.

Ikonen Anna
Suomen luonnonsuojeluliitto